

ОНОПРІЄНКО І.М.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри статистики, аналізу господарської діяльності та маркетингу,
Сумський національний аграрний університет*

ОБСЛУГОВУЮЧА КООПЕРАЦІЯ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА

Анотація. Досліджено питання становлення обслуговуючої кооперації в сучасних умовах розвитку сільських територій. Зазначено, що одним із найважливіших напрямів сучасної аграрної політики, спрямованої на підвищення життєвого рівня населення, є забезпечення функціонування та розвитку сільських територій шляхом створення обслуговуючих кооперативів.

Аннотация. Исследованы вопросы становления обслуживающей кооперации в современных условиях развития сельских территорий. Отмечено, что одним из важнейших направлений современной аграрной политики, направленной на повышение жизненного уровня населения, является обеспечение функционирования и развития сельских территорий путем создания обслуживающих кооперативов.

Summary. Investigates the issue of formation of service cooperatives in the present conditions of rural areas. It is noted that one of the most important areas of current agricultural policies aimed at improving living standards is to ensure the functioning and development of rural areas through the creation of service cooperatives.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів аграрної політики, спрямованої на підвищення життєвого рівня населення, є забезпечення функціонування та розвитку сільських територій, що передбачає їх соціально-економічне зростання, збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності ведення сільського господарства, раціональне використання земель та ресурсів, досягнення максимальної зайнятості сільського населення і

підвищення його добробуту. Обезлюднення сіл, занепад соціальної та виробничої інфраструктур, зростання бідності та безробіття сільських мешканців є важливою підставою для розроблення сучасної системної аграрної політики сприяння розвитку українського села.

Ринкові перетворення в економіці та зміни у формах власності, криза, що затяглася, викликали спад виробництва й погіршення якості життя сільського населення. Обумовлені цими й іншими факторами зміни на селі створюють принципово нову ситуацію, що спричиняє необхідність об'єктивного наукового осмислення процесів, які відбуваються, і вироблення заходів, спрямованих на розвиток економіки й соціальної сфери села.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдання. Сільське господарство й надалі залишається головною сферою діяльності на селі, тому закономірним є посилений інтерес науковців і практиків до теоретичних проблем розроблення механізму регулювання соціальної сфери та її структурних елементів в умовах становлення ринкових відносин. Це пов'язане з тим, що розвиток аграрного сектора економіки забезпечує розв'язання складних соціально-економічних проблем села.

Теоретичним, методологічним і практичним питанням функціонування обслуговуючої кооперації та сільських територій присвячені дослідження відомих вітчизняних науковців В. Зіновчука, О. Крисального, В. Месель-Веселяка, Л. Молдован, О. Онищенко, П. Саблука, Л. Шепотько, В. Юрчишина, та інших вчених і практиків.

Однак, відповідно до сучасних умов, коли відбулося реформування традиційних форм господарювання й створені нові організаційно - виробничі структури, сформувався приватний сектор товаровиробників, значна кількість положень вимагають подальшого вивчення.

Формування цілей статті. Метою дослідження є теоретичне і практичне обґрунтування пропозицій становлення обслуговуючої кооперації в контексті розвитку українського села. Об'єктом дослідження виступає процес розвитку обслуговуючої кооперації в селах Сумщини. Предметом

дослідження є теоретичні, методологічні і прикладні проблеми реалізації регіональної аграрної політики в контексті розвитку сільських територій Сумської області.

Виклад основного матеріалу. Упродовж усього періоду державної незалежності України розвиток аграрного сектору та сільських територій залишаються одними з основних пріоритетів економічної політики нашої держави. Цій проблематиці присвячено значну кількість наукових публікацій, а на урядовому рівні прийнято цілу низку програм, спрямованих на відродження українського села та підвищення ефективності функціонування вітчизняного АПК.

Водночас, на практиці більшість урядових заходів не дали очікуваного ефекту, а окремі позитивні тенденції нівелюються погіршенням соціально-демографічної ситуації на селі, посиленням монополізації аграрного ринку. Як наслідок українське сільське господарство залишається одним із найбільш проблемних секторів вітчизняної економіки, а інволюційні процеси на сільських територіях сьогодні перебувають у центрі уваги вітчизняних науковців, політиків, представників громадськості.

Натомість у країнах Європейського Союзу розвиток сільських територій забезпечує належний рівень життя їхніх мешканців, а економічні аспекти життєдіяльності європейського села відзначаються багатофункціональністю та сталим зростанням.

Проаналізований потенціал розвитку сільського господарства свідчить про його здатність забезпечувати виробництво значно більших обсягів продукції, ніж ті, що фактично спостерігаються останніми роками. Більше того, потенціал розвитку сільських територій України є таким, що не лише може повноцінно реалізовуватися, але й нарощуватися за умови застосування якісних механізмів державного управління. Особливо актуальним є питання його нарощування та реалізації в процесі європейської інтеграції.

Нарощування потенціалу сільських територій України з метою підвищення продовольчої безпеки необхідно здійснювати передусім у контексті розвитку трудової, технічної, технологічної та управлінської складових життєзабезпечення сільських територій. Відсутність доступних інвестицій для розвитку сільського господарства та низький рівень інфраструктурного (зокрема, з погляду розвитку агропромислової та інформаційної інфраструктури) забезпечення цих процесів спричиняють відсутність необхідних позитивних зрушень як щодо належної реалізації, так і з погляду нарощування потенціалу.

Важливе значення у контексті інноваційного розвитку сільських територій України може відігравати сільськогосподарська обслуговуюча кооперація. Адже кооперативний рух у самій своїй основі ґрунтується на пошуку інноваційних рішень щодо ведення обслуговуючої діяльності на селі. Обслуговуюча ж кооперація виступає вагомим стимулом до інновацій у сфері комерціалізації аграрної сфери економіки. Історичний досвід української кооперації свідчить про її вагомий потенціал у контексті підвищення експортного потенціалу сільськогосподарської галузі, а також механізм акумулювання фінансових ресурсів з метою розвитку сільських територій і вирішення соціально-демографічних проблем українського села.

Більшість державних і регіональних програм, пов'язаних з розвитком сільських територій, мають переважно декларативний характер, або не забезпечуються необхідними фінансовими ресурсами, що ускладнює, а подекуди і цілком унеможлиблює їхнє виконання. Це, зокрема, стосується Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, Концепції загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року.[3,4]

Упродовж останніх років агропромисловий комплекс України динамічно розвивається. Зростає чисельність великих агроформувань та їх частка у валовому виробництві й експорті продукції.

Поряд з цим спостерігається занепад окремих сільських територій, що супроводжується зменшенням чисельності робочих місць, старінням населення, міграцією осіб працездатного віку. Ініціатива Мінагрополітики України «Рідне село», що оприлюднена в травні 2012 року, ставить за мету підтримку селян та поліпшення життя у сільській місцевості.

За офіційною статистикою, господарствами населення виробляється молока 78%, м'яса – 43 %, яєць – 39 %, картоплі – 98 %. Крім того, в них утримується понад 77% корів, свиней – 55 %. Це значні обсяги у загальнодержавному виробництві, які не залучаються до економічного обороту. Проте, в селах і донині відсутня належна заготівельно-збутова мережа. Існуючі заготівельні пункти переробних підприємств не відповідають потребам сьогодення, оскільки не забезпечують умов формування товарних обсягів якісної продукції та сприятливих закупівельних цін. Через систему кооперації дрібний виробник зможе отримувати державну підтримку, зокрема у вигляді цінового регулювання, виробничих дотацій, а також доступу до кредитних ресурсів.

Проект «Рідне село» передбачає підвищення якості життя сільського населення через зміцнення сільської економіки, налагодження соціальної інфраструктури, покращення довкілля. Основним принципом державної ініціативи є перенесення акценту бюджетної підтримки малого та середнього сільськогосподарського виробника. Цей сегмент виробників є основним гарантом продовольчої безпеки країни і головним роботодавцем на селі. Одним із засобів поліпшення економічної ситуації в сільській місцевості є розвиток обслуговуючої та виробничої сільськогосподарської кооперації. [6]

Національний проект «Рідне село» впродовж нинішнього року неодноразово обговорювався на державному та регіональному рівнях. Проведені дослідження свідчать, що 9035 сільських і селищних рад, або 83,4%, вважають за перспективне створити сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, а 2399 сільських і селищних рад, тобто 22,1% респондентів, – виробничі кооперативи. Так, на думку голів сільських і

селищних рад, в Україні необхідно утворити 17 994 одиниці сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Відтак до 2015-2020 років в Україні є можливість і ресурси для створення 17 тис. 994 обслуговуючих кооперативів.

Стимулюючими чинниками створення кооперативів для 68% опитаних є пільговий режим оподаткування, а для 61% - можливість надання пільгових кредитів. Якщо розглянути напрямки діяльності обслуговуючих кооперативів, то респонденти визначили найбільш пріоритетними заготівлю молока, а також вирощування та зберігання зернових.

Таким чином, громади підтримали шлях відродження сільських територій через розвиток сільгоспкооперації. [1]

Кооперативний рух серед дрібних та середніх товаровиробників – один із дієвих європейських інструментів сталого сільського розвитку. До того ж 2012 рік відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН було проголошено Міжнародним роком кооперативів. Тому ініційований державою проект прийнятий у контексті розвитку світового кооперативного руху.

В 2013 році Уряд України значно збільшив фінансування програми створення сільськогосподарських кооперативів, виділивши на ці цілі 100 млн. грн проти 5 млн. грн минулого року.

На Сумщині знаходиться понад 400 сільських громад, на яких господарюють майже 145 тис. домогосподарств населення. Площа присадибних ділянок жителів сіл перевищує 150 тис. га, що є вагомим підґрунтям для розвитку кооперації. Уряд та керівництво області мають наміри допомогти кожній громаді в економічному обґрунтуванні тих напрямів діяльності, які вони оберуть: переробка сільськогосподарської продукції, сільський (зелений) туризм, розвиток легкої промисловості тощо. Проте, сільська громада має самостійно усвідомити свою роль та самоорганізуватися, не відкидаючи активність економічно зацікавлених селян та підтримуючи ініціативи сільського чи селищного голови. В

поточному році в Сумській області постійно діючих кооперативів 13 із 38 зареєстрованих. З них 5 молочарських та 6 сервісних із надання послуг обробітку землі.(табл.1) [2]

Таблиця 1

Динаміка наявності обслуговуючих кооперативів в Сумській області

Показники	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2013р. до 2009р. +;-
Створено за поточний рік	21	2	0	2	2	-19
Всього зареєстровано	40	41	39	38	37	-3
з них постійно діючі	9	13	13	13	13	+4
в т.ч молочарські	5	5	5	5	5	-
сервісні	4	6	6	6	6	+2
інші	-	2	2	2	2	+2

Для фінансового забезпечення розвитку кооперації, передбачається виділення коштів з обласного бюджету на конкурсних засадах. Так, програмою підтримки розвитку малого підприємництва в Сумській області в 2013 році спрямовано на такі цілі 2 млн. грн. Кошти виділятимуться на поворотній основі строком до 3 років. При цьому Програма передбачає співфінансування з районних бюджетів та бюджетів сільських рад. [2]

Висновки. Одна з важливих передумов формування і успішної діяльності обслуговуючих кооперативів полягає у територіальній концентрації сільськогосподарських товаровиробників, а обов'язковою

умовою початку розробки проекту організації кооперативу має бути їх ініціатива та зацікавленість. Важливе значення має також підтримка становлення кооперативу з боку органів державного управління та сільсько-господарських громадських об'єднань. Відтак, забезпечення функціонування та розвитку сільських територій шляхом створення обслуговуючих кооперативів призведе до збільшення обсягу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності ведення сільського господарства, раціональне використання земель та ресурсів, досягнення максимальної зайнятості сільського населення і підвищення його добробуту.

Література:

1. Кооперування та агропромислова інтеграція фермерського виробництва. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://agroua.net/economics/documents>.

2. Програма розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2015 року. [Електронний ресурс].- Режим доступу. <http://www.state-gov.sumy.ua/agriculture>.

3. Постанова Кабінету Міністрів „Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року”. [Електронний ресурс].- Режим доступу <http://www.uapravo.net/akty/prawo-resolution/akt3dexm4o/index.htm>.

4. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року. Постанова №1158 від 19.09.2007- [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007>.

5. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року. Розпорядження №121-р від 03.06.2010. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу.- / <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/121-2010>.

6. Стратегічна ініціатива «Рідне село». [Електронний ресурс].- Режим доступу.- <http://www.ridneselo.com/node/374>.

7. Юрчишин В.В. Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектора економіки / В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 3–10.